

SOLUȚIA IEȘIRII DIN CRIZĂ: CATEHEZA EUHARISTICĂ ȘI REINTERPRETAREA MODELULUI PASTORAL ISTORIC

Pr. Ioan-Florin FLORESCU
Preot misionar în Edinburgh, Scoția

O singură pâine, un singur pahar al binecuvântării, un singur trup

1. Nu există nici un simbolism al linguriței de împărtășire în Biserica Ortodoxă, doar dacă nu facem *ad-hoc* vreun concurs de creații literare. Singurul simbolism dogmatic, teologic și pastoral al felului în care ne împărtășim este cel rezumat de Sfântul Apostol Pavel în I Corinteni 10, 16-17, anume că ne împărtășim cu toții, cu sau fără linguriță, dintr-o singură pâine și dintr-un singur pahar al binecuvântării și, astfel, suntem un singur trup. Amin și cu asta punct.

Asta trebuia să spunem de la bun început în Biserică, de aici trebuia să începem discuția, nu să sărim la lingurițe de plastic sau, de partea cealaltă, la simbolisme închipuie. Dacă exista cel mai mic simbolism teologic al linguriței, atunci nu doar credincioșii, ci și preoții s-ar fi împărtășit tot cu ea.

Nici măcar imaginea cleștelui serafimic din Isaia 6, 6-7 nu este un *typos* al linguriței (hermeneutica sa în cheie liturgică precedă apariția obiectului), iar preoții care se împărtășesc cu mâna și apoi direct din sfântul potir spun aceleași cuvinte: „Iată s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile tale le va curăți”: *typosul* biblic nu este instrumentul în sine, ci conținutul său supra-firesc și intangibil puterii și simțurilor omenești.

2. Dacă suntem, totuși, în căutarea unui simbolism teologic în gestică liturgică a cuminecării, atunci trebuie să vă anunț cu părere de rău că Biserica s-a despărțit de el acum mai bine de o mie de ani: împărtășirea credincioșilor, mai întâi cu Sfântul Trup oferit în mâna dreaptă și apoi cu Sfântul Sânge, prin sorbire din sfântul potir.

Așa cum a făcut Mântuitorul la cina sa euharistică, așa cum s-au împărtășit apostolii, așa cum a primit Biserica și așa cum au slujit Sfinții Părinți din vremea sinoadelor ecumenice. Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare își împărtășeau credincioșii nu cu lingurița, ci punându-le Sfântul Trup în mâna dreaptă și dându-le să soarbă direct din potire.

Tocmai, introducerea linguriței a tăiat legăturile simbolice ale cuminecării cu gestică liturgică de la Cina cea de Taină, dar și cu practica de secole a Bisericii.

„Așa am făcut dintotdeauna și nu s-a întâmplat nimic”

3. Și totuși acest lucru, această inovație a linguriței nu numai că s-a întâmplat, dar până la urmă am primit-o în toată Biserica, deși ea a pus în discuție cele mai profunde semnificații teologice: biblice, patristice etc. Aici am vrut să ajung. La faptul că, atunci când este nevoie, necesitatea pastorală a Bisericii poate prevala asupra tradiției sale liturgice și chiar asupra unui simbolism liturgic bine întemeiat, cu o singură condiție, fundamentală: să nu se aducă nici cea mai mică atingere învățăturii dogmatice a Sfinților Părinți.

Astfel, lingurița apare în Biserică dintr-o nevoie pastorală, care nu a putut fi rezolvată altfel: pur și simplu devenise tot mai greu să împărtășești din potire sute de credincioși, plus că, primind Sfântul Trup în mână, unii îl luau acasă, prefigurându-se astfel un bizar cult privat al Euharistiei.

Dar, din punct de vedere dogmatic, chiar și cu lingurița actul cuminecării rămânea în mod esențial același, neschimbat, pentru că sfânta împărtășanie era luată tot *dintr-o singură pâine și dintr-un singur pahar al binecuvântării pe care noi îl binecuvântăm* (I Corinteni 10, 16).

Dacă Biserica ar fi introdus atunci, să zicem, o sută de lingurițe la cuminecarea credincioșilor sau împărtășirea lor din mâna preotului cu Sfântul Trup înmuiat în Sfântul Sânge, iarăși, nu era nici cea mai mică atingere adusă dogmei comuniunii dintr-o singură pâine și dintr-un singur potir.

Se pune însă acum întrebarea: se află cu adevărat Biserica în fața unei noi necesități pastorale, a unei noi provocări care să pună în discuție modul în care se face cuminecarea credincioșilor?

4. Desigur, cadrul discuției este în prezent altul decât acum 1000 de ani: atunci a fost o problemă eclezială de ordin intern, în timp ce astăzi pare o problemă artificială, impusă Bisericii atât la presiunea statului, cât și din zona unui activism secularist isteric. Oare numai asta să fie?

În realitate Biserica văzută trăiește prin comunitățile ei în condiții politice, sociale, culturale, iată că și epidemiologice, care se schimbă cu o viteză amețitoare de la o zi la alta. Ne confruntăm în prezent cu o pandemie relativ ușoară, comparativ cu gripa spaniolă, de exemplu. Dacă mâine va trebui să facem față, nu zic unei ciume de tip nou, dar unei amenințări permanente la sănătatea noastră? Un asemenea scenariu părea până mai ieri *science fiction*.

Oamenii călătoresc astăzi în toate părțile lumii sau se mută cu ușurință dintr-un loc în altul. Parohia nu mai este, ca pe timpuri, o comunitate închisă, imobilă și aproape izolată din toate punctele de vedere.

În plus, a apărut un nou tip de conștiință civică, de responsabilitate socială, dar au crescut și așteptările oamenilor de la sistemele de sănătate și de la guverne. Mai ales exercițiul politic democratic schimbă în mod radical raporturile istorice ale Bisericii cu statul: acum nu mai este un Ceaușescu care să ne închidă bisericile, ci un guvern numit în mod democratic și ai cărui susținători se găsesc inclusiv printre membrii Bisericii.

Și nu zic că ar trebui să transferăm în corpul eclezial fricile seculare sau politicile de sănătate publică, dar mi se pare de o îngrijorătoare lipsă de prudență, și, mai ales, de perspectivă pastorală, argumentul *per se* „așa am făcut dintotdeauna în biserici și nu s-a întâmplat nimic”. Este valabil nu doar în cazul pandemiilor, ci pentru toate noile provocări sociale transferabile la nivel eclezial și care așteaptă din partea ierarhilor și a sinoadelor un răspuns pastoral pe măsură.

Euharistia: „medicamentul nemuririi”, dar nu mediul aseptice al ei

5. Revenind la problemele puse Bisericii de pandemia de coronavirus, nu mă prefac nici o secundă că n-aș ști care este întrebarea esențială, în jurul căreia s-au dus mai toate discuțiile din

ultimul timp: ne putem sau nu îmbolnăvi, împărtășindu-ne cu aceeași linguriță la Sfânta Liturghie?

Însă discuția aceasta nu este, așa cum își închipuie o largă majoritate a credincioșilor, greșind amarnic, nici despre credința sau necredința în prezența reală a Domnului în Euharistie, nici despre sfințenia intangibilă a ei.

Am văzut cu multă tristețe cum un respectabil jurnalist creștin, angajat cu mult entuziasm în apărarea linguriței de împărtășanie, nu știu dacă și cu tot atât de mult discernământ teologic, ajunge după „îndelungi consultări” pe pagina lui de facebook la următoarea împărtășire a preoților: „Unii cred că acolo este Hristos În-suși, alții cred că avem de-a face cu un simbol”.

Eu îl asigur însă (și nu cred că-i cunoaște mai bine decât mine) că până și cel mai păcătos popă ortodox crede în prefacerea reală a Sfintelor Daruri, afară doar dacă nu și-a pierdut de tot mințile. Discuția – și poate asta n-a înțeles domnia sa – nu este așadar despre *natura Sfintei Împărtășanii*, ci despre *actul liturgic al cuminecării și ceea ce se poate întâmpla (sau nu) în cadrul lui*.

Despre acest ultim aspect nu știu cât ar putea vorbi un jurnalist creștin, dar știu sigur că orice preot are în *Liturghierul* lui, și nu de azi de ieri, un capitol de îndrumări pastorale intitulat chiar așa: „Neajunsurile ce se pot întâmpla preotului care slujește”. Aceste îndrumări vin din experiența veche a slujitorilor bisericii și sper că nu-și închipuie cineva c-ar fi fost scrise de preoți care nu credeau în prezența reală a lui Hristos în Euharistie.

Ce aflăm din aceste „neajunsuri”, prin care nici un preot nu-și dorește să treacă? De exemplu, că sfânta împărtășanie poate putrezi, dacă nu este păstrată cum trebuie. Nu este nimic smintitor aici (afară doar de neglijența preotului) și mă grăbesc să explic: ceea ce putrezește este materia văzută a Sfintei Euharistii, aspectul ei de pâine și vin ca să spun așa, nicidecum Trupul și Sângele Domnului, care sunt însăși „substanța” prefăcută a pâinii și vinului. Altfel spus, împărtășindu-se cineva cu ele, așa mucegăite cum sunt, se împărtășește cu adevărat cu Trupul și Sângele Domnului. Totuși, *Liturghierul* îl scutește pe preot de a le consuma în situația când acest lucru este „cu neputință”: „Iar de nu va fi cu putință, să le îngropi sub Sfânta Masă”.

Un alt exemplu este atunci când în Sfânta Împărtășanie din potir cade „vreun păianjen sau altă vietate otrăvitoare”. Ce-ar fi fost

dacă aceste îndrumări liturgice ar fi fost scrise cu zelul unui jurnalist creștin și nu cu dreapta socotință a Părinților? Probabil ne-ar fi obligat să înghițim „vietatea otrăvitoare” sub amenințarea caterisirii. În schimb, Părinții Liturghierului, sub rezerva că așa ar trebui să facem, dacă am avea atâta credință (să țineți minte această precizare, pentru discuția de mai jos!) îngăduie preoților, „de frică sau pentru greață”, să scoată vietatea din potir, să o incinereze și să-i îngroape cenușa sub sfânta masă.

Sigur că situații de felul de mai sus sunt excepționale în actul liturgic al cuminectării. Le-am amintit însă nu doar pentru modul exemplar în care autoritatea liturgică se coboară la nivelul neputințelor omenești („frica”, „greață”), dar, mai ales, pentru observația de atât bun simț încât nu este nevoie de prea multă teologie ca să o înțelegi: Euharistia nu este nici mediu aseptice, nici dezinfectant și nici antibiotic.

Euharistia este „medicament”, cum au numit-o Sfinții Părinți, dar al „vieții veșnice” și al „învierii în ziua cea de apoi”, este leac, pentru iertarea păcatelor și mântuirea noastră, dar, mai ales, este conlocuire cu și în Hristos (Ioan 6, 50-56). Sângele lui Hristos pentru asta se varsă, cum s-a spus: „spre iertarea păcatelor”, iar Cel pe care Îl chemăm „Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre” ne vindecă trupește nu prin efecte farmaceutice, ci prin aceea că ne curăță mai întâi sufletește.

Așadar, „medicamentul nemuririi”, dar nu mediul aseptice al ei, iar dacă în potirul cu Sfânta Împărtășanie pot ajunge spori de mucegai, muște și păianjeni veninoși, nu văd de ce n-ar putea ajunge și viruși, mai ales cu o linguriță plimbată din gură în gură. Și nici măcar nu trebuia să așteptăm o pandemie, ca să ne punem problema aceasta.

Strecurăm țânțarul și înghițim cămila

6. Mai rămân câteva clipe la neputințele omenești, pentru că am vorbit mai sus despre „greață” și mi-am amintit că sunt preoți (și mireni) care-i condamnă pe cei care spun că le este greață să primească Sfânta Împărtășanie cu lingurița comună. Eu sunt uimit de o asemenea judecată aspră, pentru că îngrețșarea este un instinct cât se poate de omenesc, un fel de afect conform cu firea, cum ar spune Sfinții Părinți (iar în *Liturghier*, preotului i se atrage

atenția să fie curat, pieptănat, spălat pe dinți și pe mâini, din respect pentru Sfintele Taine, dar și ca să nu-i îngrețoseze [„amărască”] cu ceva pe credincioși).

În acest caz nu-i vorba de îngrețșarea de Euharistie și Potir, ci de gura foarte posibil nespălată a unui credincios care se împărtășește înaintea celorlalți. De ce facem noi din acest afect natural o sarcină pe care unii nu o pot purta, iar alții, săracii, o poartă nu pentru c-ar vedea în ea cine știe ce dovadă de iubire și comuniune, ci pentru că pur și simplu n-au încotro?

Credința în puterea Sfintei Euharistii – eu așa îi învăț pe oameni – nu stă în folosința comună a linguriței de împărtășanie, ci în pregătirea noastră temeinică pentru întâlnirea cu Mântuitorul nostru: dacă am iertat, dacă am iubit, dacă am răbdat, dacă ne-am rugat, dacă n-am bârfit, dacă n-am cerut șpagă la serviciu, dacă n-am dat like la prostiile de pe Facebook etc. Dar nu-i așa că mai ușor este să dai zeciuală din izmă, mărar și chimen, decât judecata, mila și credința? Să strecuri țânțarul și să înghiți cămila? Iar dacă vrem să arătăm că nu ne scârbim unii de alții, atunci să mergem să îngrijim bătrâni, să ajutăm bolnavi, să slujim aproapelui.

Nu mă interesează de ce înaintașii noștri n-au simțit la fel atunci când au introdus lingurița în cult – ori poate că n-au avut de ales. Poate că nici nu erau în biserici atâtea doamne rujate, poate nici de igiena gurii nu le păsa atunci, poate că oamenii nu erau așa sensibili ca cei de azi (dar sensibilitățile s-au schimbat, odată cu lumea), în fine, poate că preoții îi împărtășeau pe credincioși prin „turnare” din linguriță, fără a le atinge limba și buzele.

În ce mă privește, de când sunt preot nu împărtășesc oamenii altfel decât prin „turnare”, așa cum își hrănește pasărea puii –, poftim, mă înscriu și eu la concursul de simbolism liturgic. Abia recent, de când cu toate discuțiile astea, am aflat că la fel procedează și unele mănăstiri din Athos, multe biserici din Grecia, dar și părinții de la Mănăstirea Essex, practică de care sigur n-a fost străin marele lor duhovnic, părintele Sofronie Saharov, ucenicul Sfântului Siluan Athonitul.

În schimb, când merg în spitale să împărtășesc pe cineva – și scriu asta sub ochii cititorilor din parohia mea, care au avut ocazia să vadă acest lucru – caut să ajung mai devreme, ca să mă împărtășesc împreună cu cel muribund sau bolnav, indiferent ce boală ar avea, cu aceeași linguriță și din același pahar în care amestec

Sfintele uscate, ca el să simtă și în acest fel comuniunea Bisericii și faptul că nu este singur în suferința lui. Asta o spun pentru cei care și-ar închipui că m-aș teme să nu mă îmbolnăvesc de la Sfânta Împărtășanie. Iar paraclisul meu temporar, bisericile aici fiind închise, unde slujesc și mă împărtășesc mereu cu toți ai casei, este în casa unei asistente medicale din prima linie în lupta cu coronavirusul.

Gândirea magică

7. Știu, vă duc cu vorba și tot n-am răspuns la întrebarea de la care am plecat. Am stabilit că sfântul potir nu este un mediu asept, că pot ajunge în el păianjeni și viruși de pe linguriță, dar n-am zis nimic despre cuminecarea credincioșilor: până la urmă, ne putem sau nu îmbolnăvi împărtășindu-ne cu aceeași linguriță la Sfânta Liturghie?

Dar tot n-am să vă răspund încă, pentru că, mai întâi, aș vrea să reformulez întrebarea: ce ne păzește, de fapt, să nu ne îmbolnăvim atunci când ne împărtășim după un om bolnav? Sau când sărutăm o icoană pe care și-a pus buzele un contagios? Desigur, numai harul lui Dumnezeu, ca răspuns la credința noastră.

Dar Hristos din Euharistie și Hristos din Evanghelie sunt unul și același Hristos, care nu poate face minuni acolo unde nu găsește credință (Matei 13, 58; Marcu 6, 5). În Evanghelia după Luca 8, 43-48, Hristos este „îmbulzit” de o mulțime care se atinge de el în căutarea vindecării. Însuși Hristos era acolo – poate fi o „sfințenie” mai mare? Și, totuși, *abia atunci* când o femeie bolnavă se atinge de El „cu credință”, Domnul spune: „S-a atins cineva de Mine!”. Apostolii încă se miră: „Te îmbulzesc oamenii, și Tu întrebi cine s-a atins de Tine?” În îmbulzeala celor care vor să-L atingă, nu se mântuiește nimeni la grămadă: puterea Lui lucrează doar pentru cel ce se apropie în taină și cu cea mai adâncă credință (Luca 8, 43-48).

Mediul asept n-are nevoie de credință ca să lucreze. Însă *mediul sfințeniei* are nevoie de participarea credinței noastre. Credința lucrătoare, credința care vine din cuvântul lui Dumnezeu *ce pătrunde până la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă* (Evrei 4, 12). Credința celui ce se împărtășește, nu a mea, nu a preotului slujitor, nu a duhovnicului. Credința care se face vie și viață prin fapte, care înnoiește și transformă duhovnicește, care se răstignește cu Hristos și înviază împreună cu El pentru Împărăția cerurilor cea lăuntrică.

Dacă am înțeles acest lucru și cunoaștem cât de mare este puterea credinței, atunci vă invit nu doar să vă împărtășiți după un bolnav contagios, ci să luați în mână șerpi veninoși și să beți fără frică băuturi otrăvitoare, pentru că aveți această putere: *Iar celor ce vor crede, le vor urma aceste semne: în numele Meu, demoni vor izgoni, în limbi noi vor grăi, șerpi vor lua în mână și chiar ceva dătător de moarte de vor bea nu-i va vătăma* (Marcu 16, 17-18).

Cum, acestea sunt ale sfinților? Atunci smeriți-vă și lăsați deocamdată sfinților cele ale sfinților. Lăsați-l pe Serafim de Sarov să hrănească urșii sau pe părinții Patericului să îmbânzescă lei sau pe Francisc din Assisi să îmbrățișeze leproșii. Dar, desigur, chiar și dacă n-aveți credința să faceți nimic din toate acestea, tot vă puteți împărtăși fără probleme după un bolnav contagios.

Nu puneți însă credința voastră asupra aproapelui din Biserică, așa cum nici cel care prinde șarpele veninos cu mâna n-are dreptul să ceară de la voi credința lui.

Unde este, la ce nivel duhovnicesc, la ce trăire, la ce înțelegere, credința celor care se împărtășesc doar la Paști și la Crăciun, după o spovedanie de maximum două minute, pentru că este coadă la părintele de la catedrală? Unde este credința părinților care-și împărtășesc copiii, dar ei înșiși cred că n-au nevoie de Sfânta Împărtășanie? Unde este credința celor care vin la biserică, dar se îndoiesc de viața veșnică și de Împărăția de apoi? Unde este credința celor care nu știu nici măcar Crezul, dar botează, cunună și aprind lumânări ca să le meargă bine în viață? Unde este credința celor care n-au citit în viața lor o pagină din Evanghelie? Din ce „auzire” este ea (Romani 10, 17), pentru cei mulți care ajung la slujbă după citirea Evangheliei? Unde este credința celor care aleargă la sfintele moaște, dar acasă leagă șnur roșu la mâna copiilor, scuișcă în sân și nu pierd niciodată horoscopul zilei?

Din păcate, aceasta este credința cu care mulți, prea mulți vin la potir pentru a primi Sfintele Taine: credința magică. Credința înțeleasă ca determinism magic care procură un bun sau alungă răul prin adorarea unui obiect (în sens larg). Singurul război duhovnicesc pe care Biserica nu l-a câștigat niciodată pe deplin cu propriii ei credincioși este războiul cu gândirea magică și căruia îi cad victime, de-a valma, și mireni, și preoți, și episcopi.

Poate vă întrebați de ce-i mai împărtășim atunci pe acești oameni, pentru că, totuși, îi împărtășim chiar și pe cei mai neștiutori

sau slabi în credință. Îi împărtășim, pentru că Biserica este locul nu de încercare al credinței lor, ci al creșterii lor duhovnicești, prin unirea cu Hristos Domnul. Biserica este locul nu care cheamă la semne și minuni, ci care le pune în mână Evanghelia și unde conștiințele se confruntă cu poruncile Scripturii, cu dragostea lui Hristos, cu imperativele iubirii aproapelui și lepădării de sine. Poate nu vor ajunge niciodată la măsura sfinților, dar ar fi cel mai mare eșec al pastorației noastre ca ei să nu ajungă măcar la măsura înțelegerii cea dreaptă.

De ce mă tem cel mai mult

8. Dar simt că deja v-ați pierdut răbdarea și vreți totuși răspunsul la întrebarea care ne-a condus până aici: ne putem sau nu îmbolnăvi, împărtășindu-ne cu aceeași linguriță la Sfânta Liturgie?

Ar fi însă tare dezamăgitor din partea mea să vă mai dau acum un răspuns. Dacă după tot ce am scris până aici mai aveți nevoie de un răspuns tranșant, dacă ați rămas tot la înțelegerea în alb și negru a vieții duhovnicești, înseamnă că mica mea cateheză euharistică a fost un eșec.

Și, totuși, cred că soluția ieșirii din această criză se găsește numai în cateheza euharistică și în reinterpretarea modelului pastoral istoric. Pandemia este reală (chiar dacă presa a exagerat dimensiunile ei) și nu se va termina mâine, iar când se va termina nu avem garanția că nu ne paște o altă nenorocire. Soluțiile de azi trebuie gândite în perspectivă.

Că vom rămâne la linguriță și ieșim la război cu guvernul, că ne vom împărtăși credincioșii prin „turnare” sau prin înmuierea Sfântului Trup în potirul euharistic, moduri care, repet, nu aduc nici cea mai mică atingere dogmei comuniunii noastre dintr-o singură pâine și dintr-un singur potir, dacă Biserica nu vine cât mai repede cu propria ei soluție în problema cuminecării, i se va „recomanda” una din afară, așa cum a fost cazul cu odioasele lingurițe de plastic.

Este știut că atunci când ești atacat, rațiunea paralizează și toate simțurile se concentrează să respingă atacul. De asta mă tem cel mai mult: că ne vom concentra să respingem atacul, pierzând din vedere esențialul. Că ne vom urî adversarii atât de mult, încât mai

degrabă ne vom da foc la casă decât să recunoaștem că avem ceva de schimbat la ea. Că, ignoranți, și formalști, și cu nasul pe sus, nu vom avea smerenia să înțelegem de ce ne-a trimis Dumnezeu această încercare grea.

De câteva luni de zile, milioane de oameni, unii care n-au călcat niciodată în vreo biserică, s-au trezit că urmăresc cu multă pasiune o discuție despre paști și anafură, despre liturghie și mersul la biserică, despre Sfânta Împărtășanie și „vesela” ei liturgică. Este un pic din atmosfera din Bizanț, când până și precupețele discutau în oraș despre dubla fire a lui Hristos.

De câteva luni de zile avem ocazia unică a unei cateheze liturgice în masă, iar noi riscăm să terminăm într-un scandal religios, ca ultima sectă din lume.